

維吾爾民間印花布

畚案集

49
0

URLARNING BASMA RƏH GÜL NUSHILIRI

维吾尔民间印花布图案集

搜集整理者 韩莲芬 刘定陵 谢 凯

新疆人民出版社

维吾尔民间印花布图案集

搜集整理者：韩莲芬 刘定陵 谢 凯

新疆人民出版社编辑出版

新疆新华书店发行 新疆新华印刷厂印刷

787×1092毫米20开本10印张

1981年1月第1版 1981年1月第1次印刷

印数 1—6,000册

统一书号：M8098·460 定 价：1.80元

UYƆIURLARNING BASMA RƏH GÜL NUS'HILIRI

TOPLAP-RƏTLIGÜQILƏR
HƏN LIƏNFEN LIU DINGLING XIE KƏY

XINJIANG HƏLK NƏXRIYATI

前 言

新疆维吾尔民间印花布，有着悠久的历史。它不但形制与装饰图案具有独特的民族风格和鲜明的艺术特色，而且还具有实用、经济、美观的特点，因而在人民的生活中广为应用，深受各族人民的喜爱。新中国成立后，这一古老的民间工艺美术已得到迅速发展。今天它已成为我们伟大祖国工艺美术园地里的一束艳丽的花朵。

新疆维吾尔民间印花布，可分模戳多色印花和镂版单色印花两类。

模戳多色印花，是将纹样复画于木模上，雕刻成凸凹分明的各种纹样，然后用此种模戳蘸色直接压印在白布上而成的多色印花布。一般多蘸黑色染液（面汤浸泡锈铁屑的酵液）印出黑色纹样的花布。用一个单独纹样的模戳可以拓印出形式多样的单独纹样、二方连续纹样和四方连续图案，然后再用毛笔或毛刷将其他各种染液（红、黄、蓝、橙、绿、紫、玫瑰、靛蓝、杏黄等）按其花纹所需加以涂染而形成色彩绚丽的多色印花布。这类民间印花布多被用做衣里、墙围、壁挂、窗帘、桌单、餐巾、包单、腰巾、褥垫等，或用做礼拜祈祷时铺在地上的礼单也极为常见。

模戳多色印花布图案一般多采用两个散点，以立式和斜式为骨架组织布局。纹样宾主分明，点线衬托，以二方连续和四方连续的形式展开，色彩一般为黑、红、绯三色套印，色调协和、统一。用做墙围、壁挂的印花布则按不同的构思，以单独纹样拼组成适合纹样（一个模戳即一个纹样），再将不同纹样的模戳按不同的位置和布局组成各种不同形式的图案。由于伊斯兰教文化在一定历史条件下，曾在新疆维

吾尔民族地区广为传播，一些带有宗教象征的圣龕外形，作为一种特定的传统形式，被广泛的用于墙围印花布上。在龕形内，安排一个主体纹样，上方和左右两边多拓印对称的连续图案，左右角处则拓印角隅纹样，每个龕形为一个图案单位，再以不同的图案单位连续排列，往往可达数十个之多，数丈之长。这种印花布，在图案的创作与设计，色彩的配置与运用上，各地区还有着不同的风格和各自的特点。

镂版单色印花，将纹样复画在厚纸板或铁皮上，镂空花纹成印版。印染时将版置白布上，用灰浆按镂空纹样涂抹，干后去印版，将布放入染液中浸染，晾干后剥去灰粉，则显出色、白相间的印花布。若用蓝靛草酵液浸染，则会染出蓝地白花或白地蓝花的蓝印花布。它多被用做墙围、床单、包单等。这种镂版蓝印花布的某些工艺是吸收我国南方蓝印花布（古称药班布、浇花布）的制作技法而发展起来的。

镂版单色印花布的图案因受生产条件的限制，不及模戳多色印花布丰富多彩，其主体纹样多为各种团花配散花，以纵横平行的二方连续或颠倒拼接的四方连续排列。整个花布纹样严谨，主次分明，色彩谐调，明快雅致。

两种印花布都有着悠久的历史传统，鲜明的民族风格，强烈的地方色彩和浓郁的装饰趣味，各以不同的生产工艺和艺术效果相互媲美。这类印花布古朴、厚重、素雅、大方，这正是维吾尔族民族个性和生活情趣的反映。印花布的装饰纹样多取材于现实生活，民间的能工巧匠对大自然中的各种物象赋予艺术的提炼、概括，通过变形变色、简化添加的艺术处理，使其装饰造型更加丰富优美。最常见的是

对各种花卉的自然造型加以变化组成的纹样。主体纹样多为枝叶、花蕾、蔓草，通常使甲的花纹有巴达姆花、石榴花、牡丹花、梅花、芙蓉花等，以这些花卉为素材构成的各类装饰纹样，丰富多彩，严谨饱满、疏密适度，谐调得当。除此之外，有些造型优美的民族工艺品，如壶、盆、瓶、炉、坛、罐等，也被用来作为图案的纹样，使其内容更加富于生活气息；还有许多几何图形，如方、圆、三角、菱形、星、点、直线条等的运用，使印花布的纹样更加丰富多彩。这些丰富的具有民间特色的纹样相互陪衬映托，从而构成一幅幅既简练概括又严谨肃穆的装饰纹样，这也反映了从事图案创作的民间艺人和工匠具有高度的艺术创作能力和对生活强烈的感受。

上述两类民间印花布就其图案的特点而言，它不仅继承了本民族民间工艺美术（如织绣、地毯、花毡、陶瓷、雕刻以及建筑）的传统装饰手法，同时也吸收了中外其他民族工艺美术的精华。由于新疆自汉唐以来，曾是通往中亚、西亚、东欧的“丝绸之路”，又是我国较早接受佛教文化、伊斯兰教文化传入的一个地区，因此，新疆维吾尔族的经济、文化均不免受到其他各民族文化交流的影响，通过长期的生产实践和艺术实践，逐渐形成本民族文化艺术的风格，而这种独特的风格，也必然在维吾尔族民间印花布图案中有着鲜明突出、具体生动的反映。如汉族图案中的回纹、寿纹、卍字纹，以及炉瓶博古、琴棋书画之类的纹样和传统图案的组织规律，都被恰当而巧妙地吸收到印花布的装璜工艺中。这种民间印花布是新疆维吾尔族人民劳动和智慧的文化结晶，是他们长期以来朴素经济生活的反映，是维吾尔族优秀传统文化遗产的一部分。因此，对这部分工艺美术遗产进行挖掘、整

理研究，使之推陈出新，古为今用，从而为繁荣社会主义的工艺美术事业发挥它应有的作用，这的确是一项极有意义的工作。这本图案集是几位多年从事工艺美术工作的同志，先后深入到南疆维吾尔族比较集中的几个地区，经过长时间的挖掘、搜集而选择整理出来的，现编成册，供工艺美术工作者及美术爱好者参考。如有欠妥之处，请批评指正。

一九八〇年六月

MUKƏDDIMƏ

Xinjiang Uyoqurlirining hək iqidiki basma rəh gül nus'hiliri uzak tarihka igə. Uning xəkil tüzulüxi wə bezək nəxixliri jəhəttə özige has milli uslubi wə roxən sən'ət alahidiligi bolux bilənla kalmastin, bəlki əmiliy lazimlik, iktisatqanlik, kərkəm hususiyətlirimu bar; xunga həkning turmuxida kəng istimal kilinidu wə uni hər millət həkli yakturidu. Yengi Zhongguo kurulqandın keyin, bu kədimki milli hənər sən'ət tez rawajlandi. Bügünki kündə u uluq wətinimizning hənər sən'ət bəqida nahayiti qiraylik gül bolup kaldi.

Xinjiang Uyoqurlirining rəhkə gül besixi hər hil rənglik kelip basma wə bir rənglik tahta basma dəpikki hilqə bəlünidu.

Hər hil rənglik kelip basma diginimiz xuki, yaqraq kelipka nus'ha sizilip, oy- döng kilip hər hil güllər oyulidu; andin, əxundak kelip boyakka təküzülüp, ak rəhkə besilip rənggərəng güllük rəh hasil kilinidu. Adəttə, kəpünqə kara boyakka (ax süyigə təmür deti qılanqan eqitku suyuklukka) qilinip, kara güllük rəh besip qikirilidu. Yalquz nus'ha oyulqan bir kelip bilən xəkli hər hil bolqan yəkkə nus'hilarni tutax ikki qasa wə tutax tət qasa nus'hilarni besip bolup, andin moy kələm yaki qotka bilən hər hil boyaklarda (kizil, serik, kək, homarəng, yexil, səsünə, ətrəng, nil, ürük seriqi) nus'hining təliwi boyiqə rənggərəng qiraylik güllər boyap qikirilidu. Bunday basma rənglər kəpinqə qapanqə əstər, zədiwal, tam zilqə, pərdə, dastihan, boqqjima, bəlwaq, kəpə- təkək uqun ixlitilidu, yaki jaynamaz kilipmu ixlitilidu.

Kelipta rənggərəng kilip qikirilidiqan gül nushilirida adəttə ikki qaqma bilən, tik yaki kiypax umurtka xəklidiki kurak kərünux hasil kilinidu. Nəx ning yangzisida asaxlik ,gül bilən koxumqə gül enik bilinip turidu, nuqtılar bilən siziklar maslixip beridu, xundak kilip ikki qasa bilən tət qasa tutax kətkən xəkil gəwdilinidu; adəttə kara, kizil, anar rəng bolup 3 hil rəngdə besilip, boyakliri bir-birige kamlixip beridu. Zədiwal, zilqə kilinidiqan basma rəhlərdə, hərhil

tasəwwur boyiqə,əz aldiqə ayrim nəxirlərdin muwapik nus'ha kurax-
turulidu(bir kelipta bir nus'ha qikidu), andin, baxka nus'hilik kelip
bilən hər hil orun wə kərünux besilip, hilmu- hil xəkildiki nəxir
nus'hisi hasil kilinidu. Islam mədəniyiti məlum tarixiy xaraitta,
Uyoqurlar rayonlirida kəng tarkilixi nətijisidə, diniy simwol tūsini
alqan bəzi mihraptək kərünuxlər alahidə ən'əniwi xəkil süpətidə,
zədiwallik rəhlərdə kəng kollinilidiqan bolqan. Mihrap iqigə asasiy
nəxir jaylaxturulup, üstigə, ong wə sol yanliriqə tutax kətkən təngkəx
nəxirlər besilidu, ong wə sol burjəklirigə butung nəxirliri besilidu,
hər bir mihrap əz aldiqə bir pütun nus'ha bolup xəkilinip, baxka
nus'hilar bilən paralil halda tutaxmaydu, kəpinqə bundak mustəkil
nus'ha 10 din artuk bolup, uzunluqi bir kanqə qolaq kelidu. Bundak
basma rəhlərdə, nus'hilarni ijat kilix wə layihiləx, rənglirini maslax-
turux wə ixlitix jəhətliridə hər kaysi jaylarning əzigə has usluq wə
alahidilikliri bolidu.

Bir rənglik tahta basma bilən rəhlərgə gül besixta, kelin kəqəzğə
yaki tənikiğə gül nus'hisi quxurūlup, təxūkliridin gül hasil boludiqan
tahta kilinidu. Besix waktida, tahta ak rəhkə koyulidu, tahtining təxūk-
lirigə gəj suyukluqi sürūlidu, kuruqandin keyin, basma tahta elip
taxlinip, rəh boyakka qilinidu, rəh əkqitilgəndin keyin, gəj uwulap
qikiriwetilsə, boyalqan yər bilən ak kalqan yər arisidin gül hasil
bolidu. Əgər nil rənggə qlansa, tegi kək, güli ak yaki tegi ak, güli kək
hənzək bolup qikidu. Bundak rəhlər kəpinqə zədiwal, ədiyal, boqjima
kilinidu. Tahta basma bilən kək hənzək boyaxning bəzi hünərliri
məmlikitimizning jənubi rayonliridiki kək basma rəh(kədimki nami dora
kezək rəh, suqarma güllük rəh) tokux usulini kobul kilix arkilik
rawajlanqan.

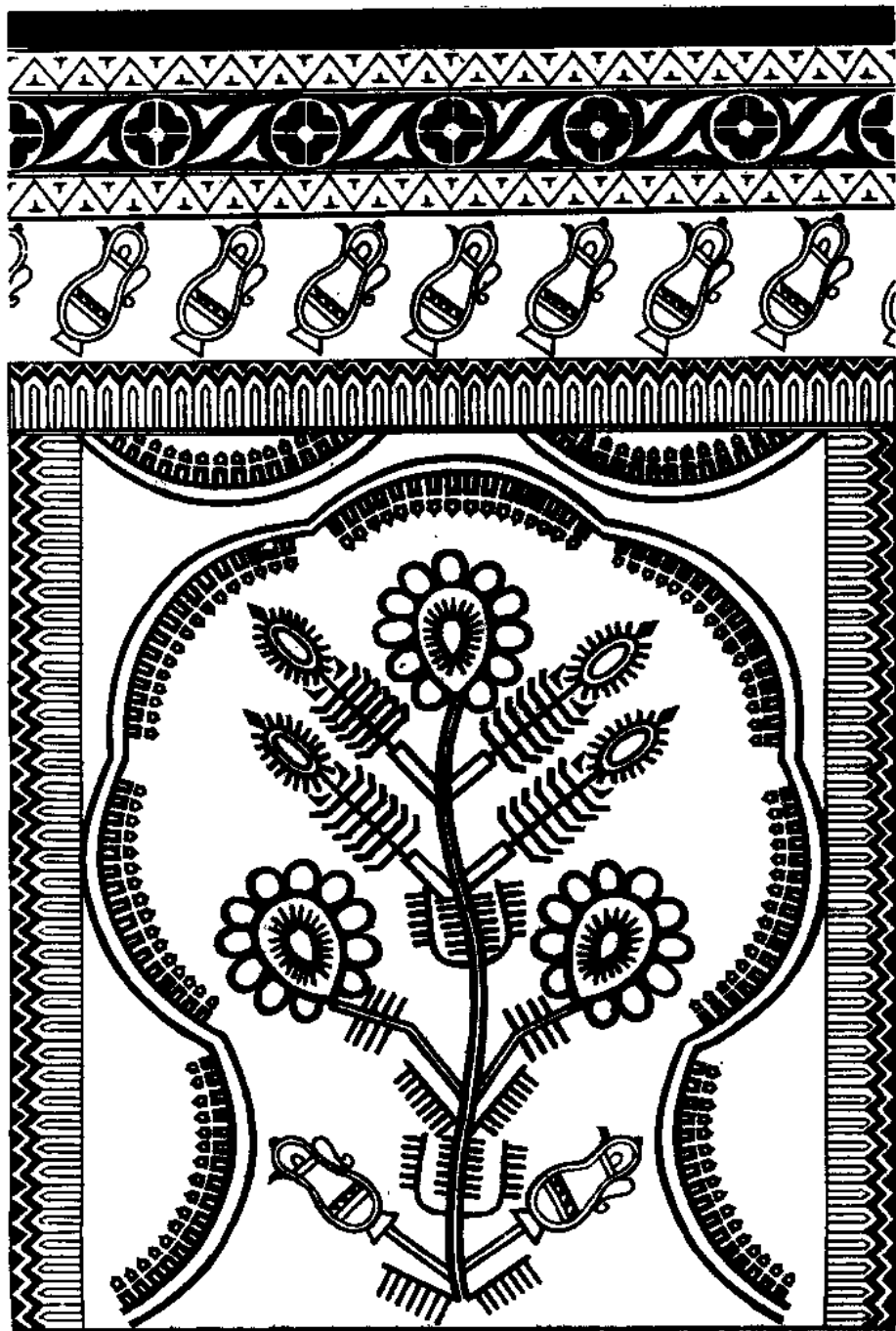
Bir rənglik tahta basma rəhning gül nus'hiliri ixləpqikirix xarait-
lirining qəklimisigə uqrap, kelipta baskandək rənggarəng wə hilmu- hil
bolup ketəlmigən. Uning asasiy tūp nəxiri hər hil qujmək gülgə qaqma
güllər həmra kilinip, uzunisiqə wə toqrisiqə paralil ikki qasa tutax

yaki ong- tətür jüplən'gən 4 qasa tutax kətkən xəkildin ibarət bəlidu. Besilip qikkan rəhning kərünüxi, supayi, asasluk gəli bilən koxumqə güli pərklik, rəngliri təngkəxbolup eqip turidu.

Bu ikki usulda rəh besix uzun zamanlik tarihiy ən'ənə bolup, roxən milli usulka, nahayiti enik məhəlli tükə wə bək kizikturarlik bezəklik hususiyitigə igə; ohxax bolmiqan ixləpəqikirix hüniri bilən bədi ünümi əzara həsnigə həsin koxidu. Bوندak gül besiləqan rəhlər kədimiy- addi, təkkin- wəzmin, sadda, süptə, supayi kərünidu, bu hususiyətlər Uyqur həlkining indiwidual haraktiri wə hayatiy zəwkingin inkasidur. Rəhlərgə besilidiqan bezək nus'hilar tolarak real turmuxtin elinqan; həlk arisidiki mahir ustilar təbiəttiki nərse- hadisiləri bədi jəhəttin tallap- yiqinqaklap, xəklini wə tūslirini əzgərtip, sən'ətkarlik yəli bilən addilaxturup yaki koxup, bezəklik təswirini tehimu gūzəl wə məzmunlar kiləqan. Əng kəp uqraydiqan nus'hilar hər hil gül- qunqilarning təbi təswirini ongaylaxturuxtin hasil boləqan nus'hilardur. Asasi nəkix kəpinqə xahyapraq, gül- qunqə, pilək-giyadin ibarət bolup, adətə badam gül, anargüli, modəngül, səbdəlgül, həpirənggüllər nəkix kilnidu, mوندak güllərdin tərkip tapkuzuləqan hər hil bezək-nəkixlər rənggə rəng, supayi- boluk, ziq- xalangliqi əz layiqida, təngkəxligimu jayida boup gəwdilinidu. Bulardin baxka, nahayiti qiraylik ixlən'gən milli hünər boyumliri, məsilən, qəgün, aptuwa qilapqa, longka, kúp- koza wə baxkilarimu nus'ha üçün nəkix kilinip, məzmuni tehimu beyitilip, hayatiy tūsi axurulidu; andin, qasa, dənggilək, uq bulung, rumba, ay-yultuz, tüz-əgri siziklarqə ohxax geometirik xəkillərdin paydilinip, gül besiləqan rəhlərimu rənggarəng bolup qikidu. Mوندak milli alahidilikke igə boləqan bay məzmunluk nəkixlər bir- birigə tūs berip, addi- ihqam həm supayi- kərkəm bezək nus'hisini xəkilləndüridu, bumu nus'ha ijat kiləquqi həlk sən'ətkarlıri wə ustikarlırining yuksək bədi ijadiyət kabilyitigə igə ikənligini wə turmuxtin qongkur ilham aləqanliqini əks əttüridu.

Həlk iqidiki bundak rəhkə gül besixning ikki hil usulining alahidiligi jəhəttin eytkanda, buningda Uyqurlar əzining həlk hünər-

sən'iti (məsilən, tokux- kəxtiqlik, giləmçilik, təklimat, sapalçilik, nəkkaxlik və binakarlik)diki ən'əniwi bezəx usuli dawamlaxturulux bilən billə, Zhongguo və qət'allərdiki baxka millətlərninğ hənər sən'ətliridiki jəwhərlərnimü kobul kiləan. Xinjiang Han- Tang sulaliridin buyan, ottura Asiya, qərbi Asiya, xərki Yawropaqa katnaydiqan "yipək yoli" ətəkən, həm də məmlikitimizdə bodda və İslam mədniyətlirini baldur kobul kiləan rayon boləqaqqa, Xinjiangdiki Uyoqurlarning iktisadi, mədiniyiti baxka millətlərninğ əzara mədiniyət almaxturux təsirigə uqrimay kalmiqa; uzak muddətlik ixləpikirix əmiliyiti və sənət əmiliyiti arkilik. Uyoqurlarning mədiniyət- sən'əttə əzining milli uslubi xəkillən'gən, mundak əzige has usluq, Uyoqurlarning hək iqidiki basma rəh gül nus'hiliridimü enik- alahidə, konkret- janlik əks ətəkən. Məsilən Hənzulərninğ gül nus'hiliridiki yəgəm nəkix, əmür nəkxi, 卍 nəkxi, xuningdək dangkan-longka, səntür- xahmət, həsnihət tipidiki nəkixlər və ən'əniwi nus'hilərninğ tüzülux kanuniyətliri nahayiti əpqillik bilən rəhkə gül besix hənirigə singdürülgən. Mundak rəhkə gül besix sən'iti Uyoqur həkining əmgək və əkil- parasitining jəwhiri, uzak muddəttin buyanki sadde iktisadi turmuxining inkəsi, Uyoqurlarning milli- esil mədini miraslırining bir kismi. Xunga hənər-sən'əttiki bu bir bəluk mirasni kezix- toplax, rətləx- tətqiq kilix, xu arkilik konisi asasında yengilirini yaritix, kedimkini bəgünki üqün hizmət kildurux, sotsiyalistik hənər- sən'ət ixlirini gülləndürüxtə uning tegixlik rolini jari kildurux—həkiqətən intayin əhmiiyətlik hizmət. Bu nus'hilar toplimi hənər- sən'ət hizmiti bilən kəp yillar xuqullanqan bir kanqə yoldax jənubi Xinjiangda Uyoqurlar mərkəzləxkən birnəqqə rayonqa qongkur qəküp uzak muddət kezix, toplax nətijsidə rətləp qikkan nus'hilərdin tüzülgən risalidur, buni hənər- sən'ət hizmətqiliri və sən'ət həwəskarlıri paydilansa bolidu, kamlaxmiqa janlıri bolsa, tənkit- tüzütix berixingizlərni ümit kilimiz.

墙围图案

ZƏDWAL
NUS' HISI

